

UDK:636.084.4

QORAMOLCHILIKDA OZUQA TA'MINOTI TAHLILI

U.U.Nurullayev

Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti Iqtisodiyot va biznes" kafedrasida o'qituvchisi.

R.S.Norjigitov

Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti "Oziq-ovqat xavfsizligi va texnologiyasi" kafedrasida assistenti.

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada Samarqand viloyati qishloq xo'jaligi subyektlarida chorvachilikda ozuqa ta'minotini yaxshilash, uning bazasini mustaxkamlash borasida nazariy bilimlar yoritilgan. Shuningdek, aholi bandligi va ularning daromadligini oshirish maqsadida dehqon va tomorqa xo'jaliklarida chorvachilik faoliyatini barqaror rivojlantirishda ozuqa bazasini mustaxkamlashda ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: chorva, ozuqa baza, ozuqa sifati, daromad, barqarorlik, oziq-ovqat mahsulotlari, tahlil.

Аннотация. В данной научной статье освещены теоретические знания по улучшению кормовой базы в животноводстве сельскохозяйственных субъектов Самаркандской области и укреплению ее базы. Кроме того, в целях повышения занятости населения и его доходов разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по устойчивому развитию животноводства в фермерских хозяйствах.

Ключевые слова: животноводство, кормовая база, качество кормов, доход, устойчивость, продукты питания, анализ.

Annotation. This scientific article highlights theoretical knowledge on improving the forage base in livestock farming of agricultural entities of the Samarkand region and strengthening its base. In addition, in order to increase employment and income, scientifically based proposals and recommendations have been developed for the sustainable development of livestock farming on farms.

Key words: livestock farming, feed supply, feed quality, income, sustainability, food, analysis.

Kirish. O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki kunlardan boshlab, qishloq xo'jaligida iqtisodiy islohatlarni amalga oshirish bo'yicha belgilangan qo'shimcha chora-tadbirlarda chorvachilikda islohatlarni yanada chuqurlashtirishga alohida e'tibor berildi. Bunda, chorvachilik bilan shug'ullanuvchi shaxsiy yordamchi, dehqon va fermer xo'jaliklari manfaatlarini himoya qilish, ularda chorvachilikni birinchi navbatda qoramolchilikni rivojlantirishni rag'batlantirish muhimligi belgilandi. Bu borada, qishloq aholisi bandligini oshirish [1], aholi farovonligini ta'minlash [2], aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash [3], qishloq xo'jaligida qo'shilgan qiymat yaratish [4] da muhim ahamiyat kasb etadi. Qishloq xo'jaligining ajralmas tarmog'i bu - chorvachilik hisoblanadi, chunki qishloq xo'jaligi ayniqsa uning paxtachilik va g'allachilik sohalari chorvachilikning ko'pgina turlari bilan yaxshi uyg'unlashadi. Masalan, qoramolchilik sohasini oladigan bo'lsak, bu borada ishga solinmagan katta imkoniyatlar mavjudligini ta'kidlash o'rinlidir. Taqqoslash uchun Daniya va Janubiy Koreyada sut sog'ib olish bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 8-9,5 ming kg.ni Vengriya, Germaniya, Gollandiyada 6-7 ming kg.ni tashkil qilayotgan bir paytda, keyingi 5 yilda bu raqam 1,7 ming kg. darajasida saqlanib qolmoqda.

Sutdor qoramolchilik O'zbekiston Respublikasi chorvachiligida yetakchi tarmoq bo'lib, ishlab chiqariladigan sutning deyarli barchasi va qoramol go'shtining 70% ga yaqinini tashkil etadi [7].

Samarqand viloyatda bugungi kunda chorva ozuqasi bilan savdo qiluvchi 157 ta ixtisoslashgan do'kon faoliyat ko'rsatmoqda. O'tgan yili bu savdo shoxobchalari orqali chorvachilik bilan shug'ullanayotgan shaxsiy yordamchi xo'jaliklarga 39,2 ming tonna shrot, 28,1 ming tonna sheluxa, 5 ming tonna omuxta yem sotilgan. Yaqin yillargacha qishloqlarda chorva ozuqasi sotadigan do'konlar keskin rivojlanmagan edi. Bugungi kunda barcha tumanlarida dehqon va fermer xo'jaliklariga yem yetkazib beruvchi maxsus savdo tashkilotlari tashkil etilishi bilan chorva ozuqasi sotadigan do'konlar salmog'i ortib sifatli xizmat ko'rsatish darajasi deyarli barcha qishloqda bor.

Faoliyatni yanada rivojlantirish uchun birinchi navbatda qoramolchilikda ozuqa bazasini ijobiy hal etish, ozuqaning sifatini talab darajasiga yetkazish, zot va zotdorlikni yaxshilash uchun esa naslchilik va seleksiya ishini talab darajasida tashkil qilish, mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash texnologiyasini takomillashtirish muhim hisoblanadi. Buning uchun soha mutaxassislaridan kuchli bilim va malaka talab qilinadi [5].

Material va metod. Mamlakatimizda chorvachilikni rivojlantirishga qaratilayotgan e'tibor natijasida qishloqlarda yem sotadigan do'konlarning ochilishi aholiga juda katta qulaylik yaratdi. O'tgan yili hududdagi chorva ozuqasi sotishga ixtisoslashgan shoxobcha orqali aholiga 2 ming 300 tonnadan ziyod omuxta yem, shrot va sheluxa sotildi. Shaxsiy xo'jaliklarning chorva ozuqasi bilan barqaror ta'minlanayotgani chorva mollari soni ko'payishida, sut va go'sht mahsulotlari hajmining oshishida muhim omil bo'lmoqda.

1-jadval

Samarqand viloyatida dehqon va tomorqa xo'jaliklarida chorvachilik mahsulotlari (sut, go'sht) ishlab chiqarish (2022-2023 y.y)

№	Chorvachilik mahsulotlari	2022-yil	2023-yil	O'sish	
				Sonda	(%)da
1.	Sut tonna	1 378 429	1 403 483	24 727	1,5
2.	Go'sht tirik vaznda, tonna	313 210	326 156	12 946	2,5

Viloyatida sut va go'sht ishlab chiqarish bo'yicha 2023-yilda 2022-yilga nisbatan sut ishlab chiqarish 1,5%, go'sht esa 2,5% ga ortgan.

Bugungi kunda viloyat va tuman shahar markazlaridan tashqari aksariyat dehqon va tomorqa xo'jaliklarida chorva moli mavjud bo'lib, qishloq aholisi bandligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mamlakatimizning 60-70% aholisining qo'shimcha kerak bo'lsa asosiy daromadi bo'lgan chorvachilikni rivojlantirish albatta aholining turmush darajasi va faravonligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi[6].

Qishloq xo'jaligida chorvachilikni ozuqa bazasi bilan ta'minlashda avvalombor mintaqalarning iqtisodiy potensialini inobatga olish lozim. Chunki, qaysi turdagi ozuqa ekinlarini ekish hudud imkoniyatlaridan kelib chiqib ko'proq iqtisodiy samarasi yuqori, ixtisoslashtirilgan va ozuqabop ekinlarni ekishni to'g'ri yo'lga qo'yish, shu joyda go'sht, sut mahsulotlariga bo'lgan aholi ehtiyojlarini qondirish muhim omillardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot ishida Samarqand viloyati Statistika boshqarmasi hisobot material ma'lumotlaridan foydalanilgan holda qishloq xo'jaligida chorva mollari uchun ozuqa miqdori yoki ozuqlantirish darajasi qay holdaligini aniqlash uchun statistik tahlillardan foydalanildi.

Tahlil natijalari. Viloyatda chorvachilik bilan shug'ullanuvchi fermer xo'jaliklari soni kamligi, bevosita chorva ozuqa ekin maydonlari hajmiga ta'sir ko'rsatgan. Bu ko'rsatkich, juda past darajada ekanligi va charvachilikning rivojlanishi paxta va g'alla yetishtirishga bog'liqligini takidlash joiz. Chunki, paxta chigitini qayta ishlashdan hosil bo'ladigan sheluxa, kunjara va donni qayta ishlash natijasida olinadigan omuxta yem chorva mollari mahsuldorligini oshirishda, birinchi navbatda yem-xashak hisoblanadi. Shu bilan birga, makajo'xori, beda va boshqa xashaki ekinlarni

almashlab ekish, chorvachilikni ozuqa bazasi bilan ta'minlashga va yerning unumdorligini oshirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

2-jadval

Chorva mollarining ozuqa bilan ta'minlanganlik darajasi

№	Ko'rsatkichlar	Barcha toifadagi xo'jalik-larda	Xo'jalik toifalari		
			Fermer xo'jalik-larida	Dehqon va shaxsiy tomorqa xo'jaliklarida	Qishloq xo'jalik korxonalarida
1.	Qoramollar, <i>ming bosh</i>	1216821	57800	1157010	2011
2.	Sohaga berkitilgan yer maydoni, <i>ming ga</i>	55	22,9	27,8	4,3
3.	Yetishtirilgan ozuqa birligi, <i>tonna</i>	2169829	33345	2130340	6144
4.	Talab qilinadigan ozuqa miqdori, <i>tonna</i>	2171312	33434	2131600	6278
5.	Ozuqa birligi bilan ta'minganlik darajasi, <i>tonna (3-4)</i>	-1294	89	-1260	134

Tahlil natijalariga ko'ra (2-jadval), ozuqa birligi bilan ta'minlanganlik darajasi, barcha toifadagi xo'jaliklarda 1294 tonna yetishmasligi ko'rinib turibdi. Buning asosiy qismi dehqon xo'jaliklari zimmasiga tushmoqda 1260 tonna, shu asosida quyidagi muammolarni bartaraf etish uchun dehqon xo'jaliklariga ixtisoslashgan fermer xo'jaliklarini ixtiyoriy ravishda chorvachilikga ixtisoslashgan fermer xo'jaliklariga aylantirish va ular tamonidan o'z ozuqa bazasini yaratish uchun o'zi xohlagan ekinlarni ekishlariga sharoit yaratish lozim.

Xulosa va takliflar. Chorvachilik xo'jaliklarida ozuqa ekin maydonlarini chorva mollari bosh soniga mutonosib joylashtirish muhim ahamiyatga ega. Bu borada, ozuqabop ekinlarining hosildorlik darajasini va ozuqa to'yimligini oshirish choralari ko'rish, ozuqabop ekinlar urug'chiligini rivojlantirish, turli yoshdagi chorva mollari uchun to'la qiymatli omuxta yemlarni ishlab chiqish lozim. Shuningdek, sohani kredit resurslari bilan yetarli darajada ta'minlash orqali chorvachilik tarmog'ining samarali faoliyatini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Muratov S. et al. The Role of Innovations in the Activities of Tomorka Farms in Samarkand Region //American Journal of Agricultural Science, Engineering, and Technology. – 2022. – T. 6. – №. 3. – C. 135-141.
2. Muratov S., Pardaev K., Hasanov S. Assessment of the impact Covid-19 pandemic on family income from non-farm activities //Irrigation and Melioration. – 2020. – T. 2020. – №. 4. – C. 95-98.
3. Saydullaeva F. et al. Empirical analysis of smallholder production effect to dietary diversity //ECONOMIC SCIENCE FOR RURAL DEVELOPMENT 2022. – 2022. – T. 555.
4. Pardaev K. et al. Mitigating impact of risks on economic integration between entities in agrifood supply chain //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2023. – T. 365. – C. 04002.
5. Nurullayev U. U., Urazov J. S. AGRAR TA'LIMDA TALABALARNING O'ZLASHTIRISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLARNI IQTISODIY BAHOLASH //Academic research in educational sciences. – 2022. – №. Conference. – C. 143-150.
6. Muratov S. et al. ECONOMIC ASSESSMENT OF FACTORS AFFECTING INCOME FROM THE ACTIVITIES OF HOUSEHOLD FARMS IN RURAL AREAS: A CASE OF SAMARKAND PROVINCE //Economic Science for Rural Development Conference Proceedings. – 2022. – №. 56.
7. F.Rayimova, A.Quchqorov, R.Norjigitov, J.Khujamov - INNOVATIVE WAYS TO INCREASE MILK PRODUCTIVITY BY IMPORTED GOLSHTIN COWS - «Ветеринарная медицина В ХХИ веке: Роль биотехнологий и цифровых технологий» Материалы Международной научно-практической конференции студентов, магистрантов и молодых ученых. г Витебск, г Самарканд, 2 февраля 2021 г. 227-bet.